

Gados jauni darbinieki — fakti un skaitļi Jauniešu nodarbinātība

Eiropas Riska novērošanas centrs ir sagatavojis ziņojumu sēriju par darba drošību un veselības aizsardzību saistībā ar konkrētu risku, nozari vai darbaņēmēju grupu. Šajā faktu lapā sniegts kopsavilkums ziņojumam par gados jauniem darbiniekiem⁽¹⁾. Šis ziņojums ir daļa no lielāka projekta, kura mērķis ir noteikt topošās tendences un risku darbā jau agrīnā stadijā, lai palīdzētu labāk sadalīt resursus un spētu laicīgāk un efektīvāk iejaukties.

Šajā publikācijā ir sniegts pārskats par apdraudējumiem, kuriem gados jauni darbinieki ir pakļauti darbā, un par to, kādas ir šīs ietekmes sekas gan īstermiņā, gan ilgtermiņā. Tas tiek darīts, analizējot statistiku un izpēti un veicot izlases veida gadījumu izpēti par profilakses pasākumiem.

Apkopojot šo bagātīgo informāciju, kas iegūta no Eiropas Savienības dalībvalstīm un ne tikai, Aģentūra cenšas sniegt padziļinātu ieskatu par gados jaunu darbaņēmēju pieredzi darba drošībā un veselības aizsardzībā. Aģentūra cer, ka šī informācija veicinās labāku jauniešu aizsardzību tad, kad viņi uzsāk savu darba dzīvi, tādejādi uzlabojot viņu veselību visa darba mūža garumā.

Jauniešu nodarbinātība ES-25

Gados jaunu darbinieku skaits proporcionāli samazinās gandrīz visās dalībvalstīs. Tas atspoguļo dzimstības kritumu, bet var arī norādīt uz to, ka izglītības iegūšana kļūst aizvien populārāka, kā arī ilgstošāka. Turklāt jaunieši ir daudz neaizsargātāki pret ekonomisko lejupslīdi — darba devēji uz ekonomiskajiem spiedieniem reaģē, samazinot gados jaunu darbinieku pieņemšanu darbā.

2005. gadā ES-25 bija nodarbināti apmēram 193,8 miljoni cilvēku, tostarp 20,4 miljoni gados jaunu⁽²⁾ darbinieku. Jaunieši pārstāv 10,5 % darbaspēka. Jauniešu nodarbinātības koeficients⁽³⁾ (ES-25) ir sasniedzis 36,3 % — salīdzinājumā ar 63,6 % populācijai vecumā no 15 līdz 64 gadiem.

ES-25 jauniešu bezdarba līmenis bija 18,7 %, kas ir pat vairāk nekā divas reizes augstāks par kopējo bezdarba līmeni (9,0 %). Daudzās ES dalībvalstīs gados jaunu darbaņēmēju bezdarba līmenis ir pieaudzis arī pēdējos gados, lai gan kopumā novecojošā populācijā ir mazāk jauniešu. Pastāv arī ievērojamas atšķirības pa reģioniem: divās trešdaļās ES-25 reģionu jauniešu bezdarba līmenis bija vismaz divreiz augstāks par kopējo bezdarba līmeni. Reģionālie jauniešu bezdarba līmeņi svārstījās no 6,2 % līdz 59,1 %.

Tomēr jauniešu veiksmīga integrācija darba dzīvē ir svarīga gan sabiedrībai un uzņēmumiem, gan ārkārtīgi svarīga pašiem jauniešiem, lai viņi paši kontrolētu savu dzīvi, veselību un labklājību.

Pagaidu, nepilnas darba dienas, nedēļas nogāju un maiņu darbs

2005. gadā salīdzinājumā ar kopējo darbaspēku darbaņēmēji vecumā no 15 līdz 24 gadiem retāk strādāja pilnu darba laiku (72 % pret 82 %), biežāk — uz noteiktu laiku noslēgta līgumu pamata (39 % pret 14 %), kā arī — kā algoti darbaņēmēji (94 % pret 83 %). Tomēr, ņemot vērā neoficiālās darba vienošanās, kas jauniešu vidū ir parasta parādība (piem., brīvprātīgo darbs, strādāšana ģimenes uzņēmumā, arodapmācība), ir grūti noteikt nodarbinātību.

Daudzi pagaidu darbaņēmēji ES-25 bija jaunāki par 25 gadiem — 37,5 % gados jauniem darbaņēmējiem ES-25 bija pagaidu darba līgumi. Procentuālās attiecības svārstījās no 6,8 % Īrijā līdz 59,4 % Spānijā.

Saskaņā ar datiem par pagaidu darbu⁽⁴⁾ cilvēkiem, kuri nodarbināti uz noteikta laika līgumu pamata, ir mazāk iespēju apmācībai un līdzdalībai ilgtermiņa pieredzes attīstīšanā nekā darbaņēmējiem, kuriem ir darba līgumi uz nenoteiktu laiku. Pagaidu darbinieki arī mazāk spēj kontrolēt uzdevumu kārtību, darba gaitu un darba metodes, viņiem ir zemākas darba prasības, kā arī viņi ir mazāk informēti par risku darbā.

2005. gadā katrs ceturtais gados jaunais darbinieks strādāja nepilnu darba dienu, un šāda nodarbinātība pieaug. Izpēte par nepilnas darba dienas nodarbinātību Eiropā norāda, ka tajā ir mazākas iespējas apmācībai un karjeras attīstībai⁽⁵⁾. Ļoti bieži algu līmenis ir sociālā nodrošinājuma pabalsti ir zemāki, bet darbs parasti ir monotons.

Turklāt vairāk nekā puse gados jauno darbaņēmēju strādāja vismaz vienu sestdienu mēnesī. Jaunieši biežāk strādā arī maiņu darbus.

Kur strādā gados jauni darbaņēmēji?

Nozaru sadalījums rāda, ka ES-25 augstākā gados jaunu darbinieku proporcija ir atrodama viesnīcu un restorānu nozarē (22,7 %) un tirdzniecībā (16,3 %). No 25 dalībvalstīm 20 dalībvalstīs viesmitības nozare jauniešu vidū ir galvenā nodarbinātības nozare, bet visās dalībvalstīs tā ierindojas starp pirmajām 3 nozarēm.

Šis sadalījums nopietni ietekmē jauniešu darba drošību un veselības aizsardzību, jo šīm nozarēm raksturīgs noteikts potenciāli kaitīgu apstākļu kopums (tostarp zema darba samaksa, sezonas darbs, slikti darba apstākļi un fiziski smags darbs). 2005. gadā ES-25 gados jauni darbaņēmēji visbiežāk tiek nodarbināti pakalpojumu jomā (5,2 miljoni), tad sekoja amatnieki un radniecīgās profesijās nodarbinātie (3,6 miljoni), lērēdņi (2,7 miljoni) un tehniķi un ar tiem saistītajās jomās nodarbinātie profesionāļi vienlīdzīgi ierindojās trešajā vietā (2,7 miljoni), tad sekoja palīgstrādnieki (2,5 miljoni). Šis profesiju sadalījums starp dalībvalstīm nedaudz atšķiras. No 2000. gada līdz 2005. gadam lielākais gados jaunu darbaņēmēju skaits pieaugums bija pakalpojumu un tirdzniecības (veikalos un tirgū) sfērā (+0,38 miljoni).

(1) <http://osha.europa.eu/publications/reports/7606507>

(2) Gados jauni darbaņēmēji: 15–24 gadus veci.

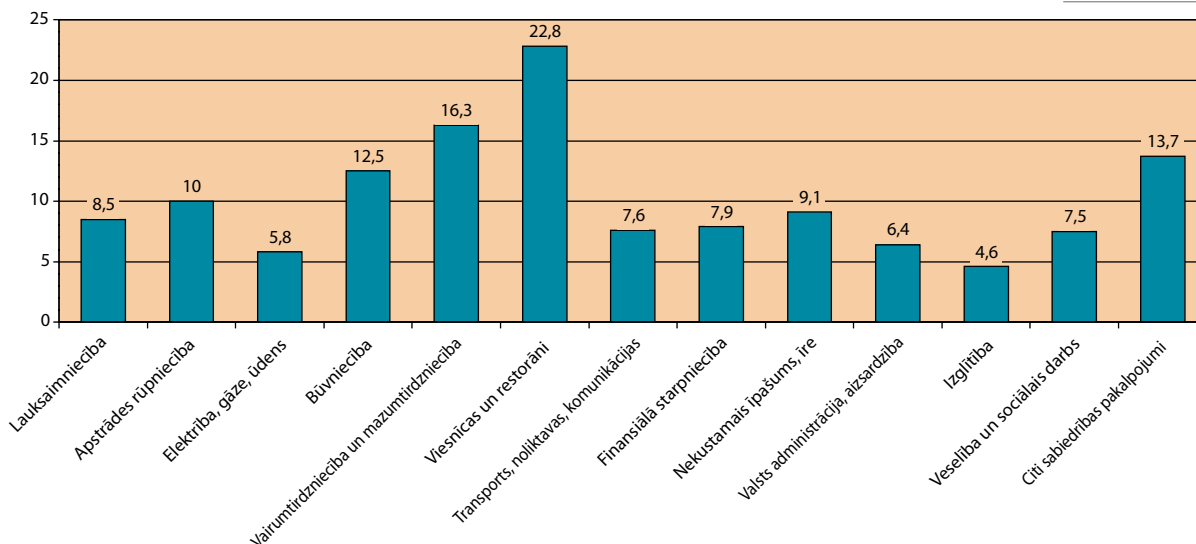
(3) Nodarbinātības koeficients atspoguļo kopējo nodarbināto personu skaitu kā tās vecuma grupas populācijas procentuālo attiecību.

(4) Goudswaard, A., Andries, F., Nodarbinātības statuss un darba apstākļi (*Employment status and working conditions*).

<http://www.eurofound.eu.int/publications/htmlfiles/ef0208.htm>

(5) Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds, Dublinā. Nepilnas darba dienas darbs Eiropā (*Part-time work in Europe*), 2005.

<http://www.eurofound.eu.int/ewco/reports/TN0403TR01/TN0403TR01.pdf>

Gados jaunu darba ņēmēju sadalījums pa nozarēm, ES-25, 2005. g., LFS.

Daudzām šīm nozarēm un profesijām ir raksturīgs augsts nelaimes gadījumu risks, pakļaušana daudziem apdraudējumiem darbavietā vai, kā tas ir pakalpojumu profesijās, riskantas nodarbinātības situācijas.

Dzimumu atšķirības

Tieši tāpat kā vispārējā strādājošo populācija, arī gados jauni darba ņēmēji sastopas ar dzimumu atšķirībām. Jauni vīrieši ir nodarbināti vairāk nekā jaunas sievietes: 2005. gadā ES-25 strādāja 11,1 miljons jaunu vīriešu un 9,3 miljoni jaunu sieviešu. Tomēr ir grūti atrast datus, kas norādītu uz atšķirībām starp jaunām sievietēm un vīriešiem attiecībā uz pakļaušanu apdraudējumam un veselības problēmām.

© Hasse Eriksson

Dzimuma jautājumi ievērojami veicina pakļaušanu dažādiem apdraudējumiem, tādējādi arī — atšķirīgām veselības problēmām. Piemēram, frizieris ir izteikta sieviešu profesija, kurā strādā 87 % sieviešu. Vairāk nekā miljons cilvēku ir nodarbināti apmēram 400 000 frizētavu salonos Eiropā. Šai nozarei raksturīgs arī gados jauns darbaspēks: 83 % jauno darba ņēmēju ir jaunāki par 26 gadiem un 56 % — jaunāki par 19 gadiem. Rezultātā gandrīz visi riska faktori, kas attiecas uz frizieriem, automātiski attiecas arī uz gados jauniem darba ņēmējiem. Tādējādi šajā nozarē galvenās veselības problēmas — ādas problēmas, astma un balsta un kustību aparāta slimības (BKAS) — visvairāk ietekmē jaunas sievietes.

Ir nepieciešama padziļināta izpēte, lai:

- noteiktu gados jauno darba ņēmēju riska profilu un viņu pakļaušanu tādiem darba apstākļiem kā bīstamas vielas (precīzāk — bioloģiskie aģenti, kancerogēnas vielas un reprotoksikanti), troksnis un vibrācija, fiziski saspringti darba apstākļi un psihosociālais risks;
- novērtētu īpašu riska nozīmi attiecībā uz gados jauniem darba ņēmējiem augstas nodarbinātības nozarēs, īpaši pievērsot uzmanību pakalpojumu nozarēm;
- novērtētu dzimumu atšķirības un salīdzinošā attiecīgā riska nozīmi attiecībā uz jaunām sievietēm un vīriešiem;
- pielāgotu informācijas vairošanas pasākumus, apmācību un profilaksi tā, lai ietvertu jautājumus par iepriekš minētajām atšķirībām, kā arī par daudzveidību, piemēram, attiecībā uz gados jauniem darba ņēmējiem, kuri ir migranti;
- nodrošinātu, ka apmācībā, kas nesniedz oficiālu kvalifikāciju (kas arvien vairāk attiecas uz darba ņēmējiem, piemēram, tādās pakalpojumu nozarēs kā veselības aprūpe mājās), būtu ietverta darba drošība un veselības aizsardzība (DDVA);
- sagatavotu mērķtiecīgu darbavietas negadījumu riska novēršanas politiku gados jauniem darba ņēmējiem. Šai sakarā lietderīga varētu būt arī sadarbība starp politikas jomām (piem., veselības aizsardzība, bērnu nodarbinātības novēršana, transporta drošība);
- informētu par darbībām, lai DDVA tiktu iekļauta pamatizglītībā visos līmeņos.

Plašāka informācija

Šis ziņojums veicina arī Aģentūras gada kampaņu — Eiropas nedēļa darba drošībai un veselības aizsardzībai —, kas 2006. gadā bija veltīta gados jaunu darba ņēmēju aizsardzībai darbā. Ar saukli "Drošs sākums" vairāk nekā 30 valstis aktīvi piedalījās Eiropas lielākajā DDVA kampaņā, kas domāta gados jaunu darba ņēmēju aizsardzībai.

Informācija par gados jauno darba ņēmēju pakļaušanu riskam un viņu veselības problēmām ir apkopota faktu lapā Nr. 70: **Gados jauni darba ņēmēji — fakti un skaitļi: pakļaušana riskam un veselības problēmas.**

Papildu informācija par gados jauno darba ņēmēju drošību ir pieejama: <http://ew2006.osha.europa.eu/>

Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra

Gran Vía, 33, E-48009 Bilbao

Tālrunis (34) 94 479 43 60; Fakss (34) 94 479 43 83

E-pasts: information@osha.europa.eu

© Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra. Pavairošana ir atļauta, norādot avotu. Printed in Belgium, 2007

